

ampak da so med njimi velikanske razlike, mnogo večje kakor pri domačinih. Če primerjamo podatke v razpredelnici o podelitvi posestev na Gorci v petero skupin, vidimo sicer, da imajo 3 posestniki posestva s površino do 1 ha, 17 pa nad 10 ha. Toda kdo bi utegnil misliti, da ima Minoritski konvent v Ptujju samo v vinorodnih Halozah posestva, ki merijo 236'62 ha. Tako velikih posestnikov v Halozah sicer ni mnogo, mogoče je Minoritski konvent v Ptujju po površini vse zemlje največji, toda so. (Dalje prihodnjič.)

Politični pregled

Nekaj misli k letu 1934.

Gospodarski in politični razvoj povojnih let nam je mogoče razdeliti na več razdobj. Prva povojna leta so doba velikih gospodarskih kriz in perturbacij, ki imajo zelo različne vzroke. Spremljajo jih politične revolucije in nestabilnost vsega javnega življenja. Nato se pokažejo nekako v letu 1923. prvi znaki neke vsaj relativne gospodarske stabilizacije, ponekod celo nove prosperitete. V politiki je to doba konsolidacije obstoječega reda, v zunanji politiki doba „locarnskega duha“. Nato pa pride v l. 1929. do znamenitih borznih polomov v Zedinjenih državah, do katastrofalnega padca žitnih in nato tudi vseh drugih cen in tečajev, ki začena najglobljo gospodarsko krizo, kar jih pozna zgodovina. Ti orjaški utripi družbenega organizma so usodnega pomena za vsakega posameznika. Zato mora biti pregled razvoja gospodarske krize izhodišče za razmotrivanje dogodkov preteklega leta.

Na prvi pogled se zdi, da je najhujša kriza že premagana in da se bližamo dobi nove prosperitete. Statistike razvoja svetovne industrijske produkcije kažejo, da se je njen volumen zmanjševal do l. 1932. in dosegel tedaj svojo najnižjo točko; od tedaj pa produkcija zopet raste, čeprav zelo neenakomerno po raznih državah, in se bliža ponekod, n. pr. v Angliji, stanju v l. 1929. Stare zaloge se krčijo, cene blaga v nekaterih državah rastejo. Vendar pa je optimizem, ki ga kažejo nekateri pristaši sedanjega gospodarskega sistema, preuranjen. Tako n. pr. število zaposlenih delavcev in delovnih ur nikakor ne narašča v isti meri kakor volumen produkcije. Za Zedinjene države se ceni, da je padlo v dobi Rooseveltovega vladanja število brezposelnih od 13½ na 11½ milijona; v Nemčiji, kjer je bilo največ 6 milijonov brezposelnih, so hitlerjevske statistike, ki govore o 2'8 milijonih, sestavljene po svojevrstnih metodah in brez dvoma nezanesljive. Tehnika je pač napredovala tudi v dobi krize in pri pospešeni racionalizaciji je mogoče danes producirati mnogo več z le malo povečanim številom delavcev in delovnih ur. Tudi delavske mezde ne rastejo vzporedno s produkcijo; razen v nekaterih inflacijskih državah so povsod stabilne ali pa celo padajo. Velika mezdna gibanja in štrajki preteklega leta v Ameriki so v tem oziru zelo značilni. Tudi položaj svetovnega denarnega in kreditnega trga se ni mnogo izboljšal. Najslabši vtis pa dobimo, če se ozremo na stanje mednarodnih gospodarskih odnosov. Za-

ščitnim carinam sta se pridružila v mnogih primerih kontingentiranje uvoza in uvozne prepovedi. Število držav, kjer se mora posluževati ves zunanji promet državnega kliringa, je narastlo. Na razveljavljenje Hooverovega moratorija, ki pomeni dejanski konec reparacij in medzavezniških vojnih dolgov, danes resno ne misli nihče več. Zato pa je prišla Nemčija celo z moratorijem za vse dolgove v inozemstvu. Obseg mednarodne trgovine je še vedno zelo skrčen in mnogo držav se je približalo avtarkiji, temu davnemu idealu hitlerjevcev. Pri tem se je pa pokazalo, da je ta ideal najtežje realizirati ravno v Nemčiji, ki je dežela skoraj brez surovin, ki jih mora uvažati. Ker v zadnjem času njen izvoz ne zadostuje več za to, da bi si nabavila v inozemstvu surovine, brez katerih njeno gospodarstvo ne more živeti, je začela v zadnjih mesecih s produkcijo domačih „nadomestkov“, ki naj stopijo na mesto tujih surovin in ki spominjajo na „Ersatz-Wirtschaft“ vojne dobe.

Kako si je mogoče razložiti vse te protislovne simptome v svetovnem gospodarstvu? V glavnem pač s tem, da oživljenje kapitalističnega gospodarstva nima svojih razlogov le v notranji ritmiki njegovega razvoja, ampak tudi v umetnih ukrepih. V kratkem razdobju od decembra 1933 do maja 1934 se je spremenil tečaj valut 35 držav, in sicer sta dve valuti zrastle, vse ostale pa padle. Med državami, ki so poskušale z inflacijo ali drugačno devalvacijo valute dvigniti konkurenčno sposobnost svojih produktov na tujem trgu ali pa povzročiti porast cen doma, so tudi Japonska, Anglija in Amerika. V resnici je devalvacija valute ali celo že strah pred njo povzročila v nekaterih državah porast cen in neko oživljenje gospodarstva. Toda pri tem so pridobile le nekatere države na škodo drugih, zlasti onih, ki so ohranile zlati standard, mednarodna gospodarska vojna se je pa le poostrila. — Podoben efekt ima tudi mednarodna politična napetost, ki je dala na Japonskem, v Nemčiji in drugod zaslužka mnogim brezposelnim n. pr. v oboroževalni industriji in pri javnih delih, zlasti pri gradnji cest.

Že kapitalistično gospodarstvo predvojne dobe je poznalo ciklične krize, ki so jim nato vedno sledila razdobja konjunktore. Med take krize spada brez dvoma tudi današnja. Pridružujejo se seveda še drugi momenti: svetovna vojna je porušila ravnotežje med kontinenti, protekcionizem ovira svobodno cirkulacijo blaga in ljudi ter razkrajata svetovno gospodarstvo v nacionalne enote, ki se bore med seboj; karteli vedno bolj izpodrivajo nekdanjo tako slavljeno liberalno svobodno konkurenco. Ta latentna kriza pa ni prenehala od svetovne vojne in če upoštevamo še globino in dolgotrajnost sedanje ciklične krize, postane možnost nove konjunktore precej problematična. Tudi nekateri državniki govore že o strukturni krizi kapitalizma, nihče pa seveda ne poskuša preiti v kako drugo gospodarsko obliko. Tudi o Rooseveltovi politiki tega ni mogoče trditi; posamezni njegovi nekdanji sotrudniki so sicer res prišli do prepričanja, da bi bilo treba dati delavcem in farmerjem odločilno moč v državi (član Darrowove komisije W. C. Thompson), a to seveda ni mnenje odločujočih krogov. Še mnogo bolj pa velja to za Evropo, kjer vse deklaracije o korporacijah in stanovski državi na tem dejstvu nič ne izpremene.

*

Kriza je povzročila pavperizacijo in nezadovoljstvo onih ljudskih množic, ki jih smemo imenovati malomeščanske (v širokem smislu besede), in te množice se začno v svojem obupu bolj zanimati za politično življenje. Pri tem

pa jih njihov socialni položaj in prav posebno še vse njihove tradicije in vzgoja ločijo od proletarijata; zato so postale prav te množice v mnogih državah glavno oporišče fašističnega gibanja, ki nastopa kot nekaj novega, mladega in obeta ustvariti nov svet. Obenem pa uživa to gibanje simpatije in podporo vsaj enega dela onih krogov, ki so najbolj interesirani na ohranitvi obstoječega družbenega reda, ker v fašizmu ni mesta za legalni obstoj raznih političnih, sindikalnih in kulturnih gibanj, ki morejo postati v demokratičnih državah v času krize prav nevarna. Zato vidimo, da kriza povsod pospešuje napredek fašizma, ki se seveda od države do države nekoliko razlikuje, v glavnem pa kaže povsod iste poteze: ukinjenje parlamentarizma, političnih in kulturnih svoboščin, konec političnih strank in njihovih strokovnih organizacij, namesto tega pa skrajni nacionalizem ter monopol enega gibanja in enega nazora, z eno besedo: integralni nacijonalizem in totalitarna država. V gospodarstvu obeta fašizem nadomestiti liberalno-kapitalistično družbo z novim družbenim ustrojem; pri tem stoji njegova ideologija deloma pod vplivom predkapitalističnih, deloma pa socijalističnih nazorov in nosi zveneče etikete stanovske države, korporativne države, podreditve interesov posameznikov in socijalnih razredov nacionalni celoti. Kadar pa pride do moči, fašizem nikjer ne poskusi izvesti kake nove, od kapitalizma bistveno različne organizacije gospodarstva in služi povsod le za oporo obstoječemu družabnemu redu.

V preteklem letu ima zabeležiti fašizem več pomembnih uspehov. Francija je doživela svoj pariški 6. februar. Fašizem tam seveda s tem še ni zmagal, Francija je še vedno demokratična država in generalni štrajk 12. februarja ter drugi dogodki so dokazali, da fašizma tudi ne bo mogoče izvesti kar čez noč in brez odpora. Vendar pa se je tedaj prvič zgodilo, da je morala vlada, ki je imela zase večino v parlamentu, odstopiti pod pritiskom ulice, organizirane po fašistih. Teza o trdnosti in nepremagljivosti francoske demokracije je danes omajana.

Avstrija je bila ob pričetku preteklega leta v nejasnem položaju: parlament ni deloval več, pač pa so še obstajale politične stranke, strokovne organizacije, deželne in občinske avtonomije. Državljska vojna v februarju, v kateri je delavstvo kljub heroičnemu odporu doživelo poraz, pa je odpravila vse te uredbe in uvedla najčistejši fašizem pod firmo „krščanske stanovske“ države.

Tudi Bolgarija je v maju odpravila parlamentarizem in uvedla fašizem. V Španiji se je pa posrečilo desničarjem priti do odločilnega vpliva na vlado na parlamentaren način. Delavstvo je začelo v oktobru z državljansko vojno, ki je končala z njegovim porazom; reakcija si nadeva še vedno videz konstitucionalnosti.

V Nemčiji je zmagalo hitlerjevstvo že prej, v tem letu je pa doživelo zanimiv razvoj. Danes ni več važno dejstvo, da je Hitler razbil stare stranke, strokovne organizacije in deželne avtonomije ter uveljavil monopol ene stranke, ene strokovne organizacije in enega svetovnega nazora. Prav tako se najbrže pretirava pomen konflikta med totalitarno državo in krščanskimi cerkvami, ki je sicer zanimiv zlasti zaradi razkrajalnega procesa nemškega protestantizma. Tudi v tem vprašanju bo prišlo najbrže do kompromisa, ker bi v primeru kulturnega boja mogel imeti dobiček le mednarodni marksizem, kakor je napisal von Papen v svojem članku v „Slovcu“. Osnovno vprašanje je socijalno vprašanje in tu pomenijo vsi ukrepi najradikalnejši de-

menti vseh socialističnih gesel, ki so jih nekdanji širili hitlerjevci. Novo delavsko pravo daje vso moč v roke podjetniku, imenovanemu „der Führer“, in državnemu „Treuänder der Arbeit“, medtem ko morajo delavci, „die Gefolgschaft“, slepo slediti. Novi „Erblehengesetz“ uveljavlja zopet izključno pravico najstarejšega sina pri nasledovanju kmetijskih posestev. Ves ta konflikt med obljubami in dejanji je prišel do zavestnega izraza 30. junija, ki je napravil brutalen konec vsem govoricam o „drugi, socialni revoluciji“. V deželi hitlerjevcev, ki sta jim nekdanji kovala socialni program Feder in Strasser, vlada danes kot gospodarski diktator eksponent velekapitala dr. Schacht.

Fašizem seveda ni edino gibanje, ki se razvija v času gospodarske krize. Velike spremembe se vrše tudi na levici; javnost je posebno opazila spremenjeni položaj socialne demokracije. V letošnjem letu so nekatere socialistične stranke sprejele predlog komunistov, da se formira enotna fronta proletarijata; v drugih državah pa so socialistične stranke ta predlog odklonile in odbor druge internacionale je našel končno le en izhod: pustil je svojim članicam svobodo v tem, da predlog sprejmejo ali pa odklonijo. Druga internacionala je pač v bistvu reformistično gibanje, ki je nekdanji v dobi konjunktur zagotovo delavstvu vodilnih kapitalističnih držav važne pravice. Danes pa se na eni strani delavstvo pod vplivom krize vedno bolj radikalizira, hkrati pa je postala socialistična stranka zaradi zmage fašizma v mnogih državah ilegalna in vsaka misel na miren prehod v socializem iluzorna. In tako jo je doletela v mnogih državah sredi bojev med fašizmom in komunizmom usoda, ki je slična usodi moderne meščanske demokracije sploh sredi razrednih bojev današnjih dni.

*

Doba med prvo in drugo veliko gospodarsko krizo povojne dobe je bila v mednarodnih odnošjih doba locarnske politike. Svetovna gospodarska kriza je tudi v tem oziru spremenila položaj in povečala mednarodne napetosti. Svetovna gospodarska konferenca v Londonu 1933 je bila zadnji poskus rešitve gospodarskih vprašanj na mednarodni podlagi; od tedaj pa divja nemoteno gospodarska vojna vseh proti vsem. Ista usoda je zadela tudi razorožitveno konferenco. Danes vse države povečujejo svoje vojne proračune in one države, ki so jim mirovne pogodbe predpisale razorožitev, teh določil ne izpolnjujejo več. Če je vojna napetost danes kljub temu manjša kakor pred svetovno vojno, je treba to pripisovati med drugim tudi dejstvu, da danes še ne obstajajo trdni bloki velesil in manjših držav, ki bi si med seboj držali ravnovesje. Motivi, ki družijo in ločijo države, so danes še preveč raznoteri, da bi se formirali enotni bloki. Vendar pa je mogoče razlikovati nekaj glavnih vprašanj.

Na prvem mestu stoji revizionizem ali, boljše, zahteva po revizijah meja. Mnoge določbe mirovnih pogodb namreč že davno ne veljajo več, n. pr. one o reparacijah in razorožitvi. Teritorialna revizija pa vodi nujno k vojni in odtod vsa nevarnost tega revizionizma. Nemški revizionizem se je trudil predvsem okrog „Anschlufa“ in doživel težak poraz v julijskem puču avstrijskih hitlerjevcev. Bolj spreten je bil italijanski revizionizem, ki je poskušal uvesti svoje ideje v načrt pakta štirih ter nato stvoril zvezo z Avstrijo in Madžarsko. Madžarski revizionizem je že star, v Avstriji je pa nastalo na novo gibanje, ki hoče ustvariti avstrijski narod, cilj, ki ga šest stoletij avstrijske

zgodovine ni realiziralo. Če bi dobil novi, po krščansko-stanovskem fašizmu organizirani avstrijski narod svoje prirodno vodstvo z restavracijo Habsburžanov, bi to pomenilo nov mednarodni konflikt. — Proti revizionizmu je delovala antirevizionistična akcija: Mala antanta, na novo ustanovljeni balkanski sporazum, akcija za zблиžanje med Jugoslavijo in Bolgarijo in vsa mednarodna aktivnost obeh državnikov, ki sta padla kot žrtvi atentata v Marseilleu.

Druga značilnost so zapletljaji na vzhodni in zahodni meji sovjetske Rusije v zadnjih dveh letih: ustanovitev Mandžukoa, japonska ekspanzija in komunistično gibanje na Kitajskem, sovjetsko-japonski spori v Mandžuriji, hitlerjevske ekspanzivne težnje proti vzhodu, nova politika Poljske in nemško-poljski pakt. Japonska, Nemčija in Poljska zasledujejo pri tem seveda vsaka svoje interese, zdi se pa, da je ost politike vseh teh držav obrnjena v isto smer in da kaže neko sličnost z znanim projektom križarske vojne kapitalističnih držav proti sovjetski Rusiji. Da ta možnost obstoja, dokazuje nenavadno aktivna zunanja politika sovjetrov, ki jo poskuša paralizirati s tem, da posega intenzivno v medsebojne odnose kapitalističnih držav, kar bi bilo pred nekaj leti še nemogoče. Sem spada tudi najsenzacionalnejši politični dogodek preteklega leta, vstop sovjetrov v DN. Jasno je seveda, da se vodi vsa politika paktov z mnogimi rezervami in neodkritosrčnostjo tako od strani sovjetrov kakor od strani Francije in njenih zaveznic. Sovjetska Rusija je v stalni nevarnosti, da je politika aktivnega poseganja v medsebojne spore kapitalističnih držav ne kompromitira in ne odvrne od ortodoksnosti njene politične linije. Njeni „zavezniki“ se morajo pač čuvati, da jih sovjeti ne bi izigrali in da ne bi postala živa resnica prisposodba onega svetovnega časopisja, ki je pisalo v preteklem septembru o trojanskem konju, ki je prišel v Ženevo.

Observer.

Likovna umetnost

Umetnostne publikacije

V prvih letih po vojni, ko so se sprostile dotlej zadržavane slovenske tvorne moči, je bilo ob pomlajenem likovnem ustvarjanju mnogo razpravljanja o umetnosti. Ne le, da so revije stalno prinašale poročila o važnejših likovnih prireditvah, celo dnevnikarji so posvečali precej zanimanja tej panogi umetnosti in so se glavne debate, mladostno ognjevit in često pretirane, vršile prav v njihovih stolpcih. Pozneje pa se je publicistika utrudila. Več imen je ugasnilo in ob popolni pasivnosti literatov, ko se je celo med publicisti malokdo čutil poklicanega, da bi napisal kritiko ali razpravo, so glavno delo opravili novinarji, likovna umetnost pa je dalje ustvarjala, a njeni mojstri so zašli v čisto nevajen položaj. O njih se redkokdaj kaj izve in še manj o njihovem ustvarjanju, da je čas presenetljivo podoben letom pred rojstvom slovenskega intelektualnega meščanstva. Razred misli, da je z umetnostjo saturiran in umetnik ter njegovo delo sta mu postala nezanimiva. Če v takih zadušljivih časih izide slovenska publikacija o likovni umetnosti z namenom, podati globlji smisel umetnostnega ustvarjanja, je tako dejstvo